

Yayın Tanıtımı: Orhan Yavuz-Mevlüt Gülmez, *Maksadî, Kemâlât (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Palet Yayınları, 2018. ISBN: 978-605-2338-98-8, 1. Baskı, 569 s.

Türkler İslam dairesine girdikten sonra İslami öğretileri konu alan dinî, tasavvufî yüzlerce eser meydana getirmiştir. Genel itibarıyla insanın bilgi ve ahlak bakımından olgunluğunu konu alan Kemâlât da bu çerçevede değerlendirilecek eserler içinde yer alır.

Akademik hayatının kemâl dönemini yaşayan hocamız Prof. Dr. Orhan YAVUZ ve öğrencisi Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt GÜLMEZ tarafından 2018 yılında ortak yayımlanan eser; *giriş, inceleme, metin, dizin ve tıpkıbasım* bölümlerinden müteşekkildir.

Giriş bölümünde (11-32) eserin müellifi, eserin adı, yazılış sebebi ve konusu, eserde geçen hikâyeler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Buna göre: Maksadî, Balkanlarda yetişmiş, Türkçe eserler veren bir şairdir. Kaynaklarda eser ve yazarı hakkında pek bilgi yoktur. Eser 114 varaktır ve her varakta 13 satır bulunmaktadır. Harekesiz nesih hat ile yazılmıştır. Şiirler mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün kalıbındadır. Eserde konu başlıkları, ayetler, hadisler Arapça ve Farsça beyitler kırmızı mürekkeple yazılmıştır (14-15). Miladi 1616 yılında Maksadî tarafından kaleme alınan Kemâlât kırk ayet, kırk hadis, kırk hikâye türünde bir eser kabul edilebilir. Çünkü eser kırk babdan meydana gelmiştir. Şair her bölümde ayrı bir mevzu ele almış, konu ile ilgili birkaç beyit inşa ettikten sonra ayetlerle konuyu delillendirmiş ve her babın sonunda konunun iyi anlaşılması için manzum bir hikâye anlatmıştır. Bu yönüyle eser üslup bakımından kırk hadis türünün ilk örneği olan *Nehcü'l-Ferâdis*'i anımsatmaktadır:

TÜRLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
50. SAYI / VOLUME
2021-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Doç. Dr. Mehmet YASTI

Necmettin Erbakan Üni.
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

mehmetyasti42@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6339-6872

Atıf

Citation

Yastı, Mehmet. "Yayın Tanıtımı: Maksadî, Kemâlât (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 50, 2021, ss. 199-203.

YAYIN TANITIMI
BOOK REVIEW

Çü **kırk bāb** üstine kıldum işāret
Sülük ehline hōş kıldum beşāret

Çü her bābı ki ben kıldum tamāmet
Münāsib yazdum anda bir hikāyet

Eserde geçen bab başlıkları şöyledir:

Der-beyān-ı bābhā-yı kitāb
Ki tahrīr oldı evvel bāb-ı fıtrat

Yazıldı rütbet-ile bu kitāba
Yigirmi bir[de] tahrīr oldı ihlāş

Neden halk eyledi eşyāyı hāzret
İkinci bābını fehm eyle iy cān

Bu bāb içre tezekkür oldılar hāş
Yigirmi iki bāb[d]a diñle kāl

Hakīkatde nedür hem aşl-ı insān
Üçüncü bāb hem yazıldı meşrūh

Çü yazdum nicedür kesb-i halāl
Yigirmi üçde bāb-ı istikāmet

Nedür kalb ü nedür nefis [ü] nedür
rūh
Dağı **dördüncü** bāb-ı imān

Yazıldı kim-durur ehl-i selāmet
Yigirmi dörd[d]e teslim ü rızāyı

Niçe olmak gerek kişi müselmān
Beşüncü bāb anuñ bāb-ı tevbe

Çü tahrīr eyledüm ehl-i şafāyı
Yigirmi beşde tahrīr oldı ahlāk

İnābetle nedür hem bāb-ı evbe
Yazup **altıncı** bābda ictimādi
Añılsun müctehidüñ anda adı
Yidinci bābı anuñ bāb-ı ‘uzlet

Ki ma ‘lüm ola kimdür dōst-ı Hallāk
Yigirmi altıda şıdk ile taşdıķ
Yazıldı eyle meşnūmını tahkīķ
Yigirmi yidide yazdum çü şevķi

Nice itmek gerek ‘ālemde halvet
Sekizinci bāb hem bāb-ı hāseddür

Nice ‘āşık ider rūhānī zevķi
Yigirmi sekize şükr ü sipāsi

Şakınmak gerek andan fi’l-i beddür
Toķuzuncı bāb bil ğıybetdür anuñ

Çü tahrīr eyledüm urdum esāsi
Yigirmi toķuza yazdum şehāyı

Eger ‘ārif iseñ hıfz it lisānuñ
Kibir bābı-durur **onuncı** bāb hem

Niçe eyler olara Hak ‘atāyı
Edeb bābı **otuzuncı** bābda meşrū

Hāzer kılmak gerekdür kişi muhkem
Hem **on birinci** bābı ħubb-ı dünya

Hayā ehli olur ‘ukbāda mesrūr
Otuz birincide yazıldı tevħid

İder ‘ākıl olanlar andan ibā
On ikinci bābı şamtdur anla

Sa ‘ādet aña kim eyleye tahmīd
Otuz ikinci bāb ma ‘rifetdür

'Abes kavli ne söyle sen ne diñle
On üçüncide yazdum bāb-ı fakrı

İki 'ālemde maḳbūl bir şıfatdur
Otuz üçüncisi bāb-ı muḫabbet

Zihî devlet idenler aña fahrı
Hem on dördüncisi bāb-ı recādur

Tarîḳ içre nedür 'ışḳ-ı meveddet
Otuz dördüncisi bāb-ı firāset

Recā bulur şu kim ehl-i du'ādur
Bükāyı kıldum **on biş** bāba meşṫūr

Nedür fehm ü nazār nedür kerāmet
Otuz bişüncide yazdum semā'ı

Olur giryān olan 'ālemde maḡfūr
On altıncısıdur bāb-ı kanā'at

Hōş elhānuñ çü vardur istimā'ı
Otuz altıncıda yazdum müürîdi

Riyāzet ehline budur şınā'at
Tevekküldür hem **on yidinci** babı

Tarîḳuñ kim-durur hem münferîdi
Otuz yidüncide yazıldı rü'yā

Hak'uñ ğayrımdan itmez ictinābı
Belādur **on sekizüncisi** bābuñ

Niçe zāhir olursa lîki eşyā
Otuz sekizde hem bāb-ı meşîḫat

İden şabrı bulur zevkım sevābuñ
Yazıldı **on toḳuzüncüde** taḳvā

Olara virdi Hak' ilm ü fazîlet
Otuz toḳuzda daḫı ıştılāḫat

Budur dergāh-ı Hak'da fi'l-i aḳvā
'Ubüdiyyet çü **yigirminci** bāba

Meşāyih içre olan i'tibārāt
Yazup **kırkıncı** da ḫatmin kitābuñ (s.
16-18)

Eserde geçen hikâyelerden birisi şöyledir: **Hikâye** (34a/4)

Azazil (Şeytan) o kadar ibadet etmiş ki dil onu beyan etmede aciz kalır. Göğün her katında biner yıl ibadet ederek Allah'a yakınlaşmıştır. Onun yerde ve gökte secde etmediği yer yoktur. İlim ve irfanda kemâle ermiş, meleklerin başı olmuştur. Anlaşılması güç ilimleri tahsil eylemiş, bütün melekler ondan ders almıştır. İbadetle Hakk'a yakınlaşmış, derecesi, itibarı o derece artmıştır.

Azazil, kibir ve gururla:

– Yerde ve gökte benden daha bilgili yoktur. Benim kadar kim ibadet etmiştir? İlim ve olgunluk bana mahsustur. Hak, fazilette benim seviyemde kimseyi yaratmadı. Hak Âdem'i yaratarak, meleklerle secde

etmelerini emreyledi. Hepsi secde etti. Şeytan secdeden kaçındı. Hak Teâlâ şeytana:

– *Niçin secde etmedin, niçin tazim etmedin bu vücudu? diye sorar.*

Şeytan:

– *Âdem'in aslı toprak, benim ise aslım ateştir. Ona secde etmeğe utanırım. Ben ondan her yönüyle daha üstünüm. Benim bedenim ateştir, onunki ise topraktır. Ben ona baş eğmem diyerek yüz çevirir. Hak Teâlâ onu lanetler ve reddeder. Onu dergâhından sürer, lanet tasmaşını boy-nuna takar. Kibir ile ettiği amellerin hepsi zayi olur. Her iki cihanın da kötüsü hâline gelir. Cennete ermiş iken kibri yüzünden makamı cehennem olmuştur (25).*

İnceleme bölümünde (33-47) metinde tespit edilen Eski Anadolu Türkçesine ait kelimeler (ag-: yüksel-; baş: yara; bölen-: toz toprak içinde yatıp yuvarlanmak; çigzin-: dön-; kezin: defa; özdek: kök; uyalık: tembellik; yatlu: kötü...); metinde geçen deyim ve atasözleri (ayubını yüzine ur-; boyun ver-; dilinden düşme-; el çek-; gözi doy-; yola getir-; Söz gümüşse sükut altındır... gibi) tespit edildikleri cümle içinde gösterilmiştir (33-44). Eser bu bakımdan barındırdığı Türkçe söz varlığı, deyim ve atasözleriyle bu alanda yapılacak olan sözlük çalışmalarına katkı sunacaktır. Bu bölümde ayrıca eski Anadolu Türkçesinin şekil bilgisi öğeleri örnekleriyle sıralanmıştır; -isar (Gelecek zaman eki); -Up (Öğrenilen geçmiş zaman görevindeki zarf-fiil eki); -Updl (Öğrenilen geçmiş zaman hikâyesi); -gil/ -gil (Emir eki); -melü (sıfat-fiil eki), -mAdIn/-UbAn/-IcAK (zarf-fiil eki), -ven (Bildirme birinci teklik şahıs eki); -gür (ettirgenlik eki)... gibi (44-47).

Metin bölümünde (53-277) yazma Latin harfleriyle transkript edilmiştir. Eserin varak numaraları verilmiş, şiirler beşer beşer numaralandırılmış, ayrıca beyit numaraları tek tek belirtilmiştir. Şiirlerin vezinleri her şiirin başında italik olarak gösterilmiştir. Hadis-i şerifler ve ayetler Arap harfleri ile yazılmış, anlamları dipnotlarda açıklanmıştır. Yer yer metin tamirine gidilmiştir (54).

Dizin bölümünde (280-451) öncelikle (280) dizinde tertibinde uyulan kurallar 9 madde hâlinde yazılmıştır. Eserde geçen kelimeler metin bağlamında anlamlandırılmıştır. Kelimelerin hangi dilden oldukları (Ar./Far.); Türkçe eklerle gövde oluşturan kelimeler (Ar.+Tr./Far.+Tr.) şeklinde belirtilmiştir. Kelimelerin -varsa- aldığı çekim ekleri alfabetik olarak sıralanmıştır. Karışma durumu olan ekler

için *sfe*, *bhe*, *iye* şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır. Metin tamiri yapılarak sonradan eklenen kelimeler dizinde [] köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Tıpkıbasım bölümü (453-568) çalışmaya ayrıca değer katmıştır. Çalışmanın *İnceleme* ve *Metin* bölümlerinde belirtilen hususiyetlerin araştırmacılardan tarafından da görülmesi ve değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Bu çalışma, Türk dilinin sözcüklüğü, ses ve şekil bilgisi, deyim ve atasözleri varlığı ile ilgili yapılacak olan çalışmalara katkı sunacak mahiyettedir. Böyle bir eserin Türklük bilimine kazandırılmasında emeği geçen kıymetli hocam Prof. Dr. Orhan YAVUZ ve Doç. Dr. Mevlüt GÜLMEZ'e emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.